

TEHDİT ALGILAMALARI EKSENİNDE RUSYA'NIN YAKIN DÖNEM KAFKASYA VE ORTA ASYA POLİTİKASI

RUSSIA'S CAUCASUS AND CENTRAL ASIA POLITICS DURING THE PAST DECADE AS PART OF ITS THREAT PERCEPTIONS

Ergin GÜNEŞ¹

ÖZET

Bu çalışmada tehdit algılamaları ekseninde 2000-2013 yılları arası ve sonrası dönem Rusya'nın Kafkaslar ve Orta Asya politikası neorealist teori perspektifinden incelenmiştir. Rusya, enerji rezervleri sayesinde iç politikada güç kaynaklarını artırarak, dış politikada ise Orta Asya ve Kafkasya'da askerî, siyasi ve ekonomik varlığını genişletmiştir. Bölgesel işbirliği, yerel destek ve güçlü politikalar sayesinde radikal İslam, uyuşturucu ticareti ve organize suç örgütleri gibi güvenliğini tehdit eden faktörlerle daha etkili mücadele edebilmekte ve NATO'nun doğuya ilerlemesini durdurabilmektedir. Sonuç olarak neorealist teoriyi uygulayan Rusya'nın Kafkasya ve Orta Asya'da nüfuzu artarken ABD'nin nüfuzu azalmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Güvenlik, Enerji, Güç, Neorealizm, Rusya, ABD*

ABSTRACT:

This article analyzes the Caucasus and Central Asia politics of Russia in the axis of Russia's threat perceptions between the years 2000-2013 within the framework of the neorealist theory. Thanks to its energy reserves, Russia increased its power sources in domestic policy and in foreign policy strengthened its military, economic and political structures. Thanks to regional cooperation, local support and effective policies, Russia struggles more influentially against factors that endanger its security such as radical Islam and drug trafficking and could stop NATO's gaining ground in these regions. As a result, Russia's influence in the Caucasus and Central Asia has increased thanks to using the neorealist theory, while that of the USA has decreased.

Keywords: *Security, Energy, Power, Neorealism, Russia, USA*

¹ Tunceli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Yrd. Doç. Dr.

GİRİŞ

Rusya, Asya ve Avrupa kıtasının en köklü devletlerinden biri olup, bölgesel ve küresel politikaların yapılarının ve yönlerinin belirlenmesinde uluslararası bir güç olarak önemli rol oynamıştır. 1917 Bolşevik Devrimi'nin ardından kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), küresel bir aktör olarak tarih sahnesinde yerini almıştır. İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanya'sının yenilgiye uğratılmasında önemli bir rol oynayan SSCB, küresel güç dengesini kendi lehine değiştirerek etki alanını Batı Avrupa'ya kadar genişletmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra NATO ve Varşova Paktı arasında iki kutuplu uluslararası bir sistem oluşturulmasında, küresel politik yapının ve yönünün belirlenmesinde Soğuk Savaş'ın sonuna kadar etkin rol oynamıştır. 31 Aralık 1991 tarihinde SSCB'nin *de jure* ve *de facto* dağılmasıyla ideolojik olarak komünizm, liberal demokrasi karşısında, devletçi plan ekonomisi ise kapitalist serbest piyasa ekonomisi karşısında ağır bir darbe almıştır. Bütün bu gelişmeler, küresel ve bölgesel siyasi dengeleri değiştirmiştir (Brezezinski, 03.1994; Rittberger 2010: 46; Tellal 2002: 541).

SSCB'nin uluslararası sistemde varlığının resmen sona ermesinden sonra yerine 14 yeni ulusal devlet ve Rusya Federasyonu (RF) kurulmuştur. Bu ülkeler Doğu Avrupa'da Rusya, Belarus, Ukrayna, Moldova; Baltıklarda Estonya, Litvanya, Letonya; Kafkaslar'da Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan ve Orta Asya'da ise Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan'dır. 1992'den itibaren de başkanlık sistemiyle yönetilen RF, SSCB'nin uluslararası alandaki hak ve yükümlülüklerini üstlenerek uluslararası sistemdeki yerini almıştır (Zimmermann 2000: 91).

RF, SSCB'ye göre iç politikada coğrafi-demografik, ekonomik, askerî açıdan güç kaybetmiş, otoriteyi sağlayamamış, yoksulluk ve siyasi istikrarsızlık had safhaya varmıştır. Rusya Federasyonu'na bağlı Çeçenistan ve Dağıstan'da ayrılıkçı İslamcı akımlar güçlenmiştir. Dış politikada ise, kendisinden ayrılan Orta Asya ile Kafkaslardaki devletler üzerindeki etkisi zayıflamış ve buralarda bir güç boşluğu meydana gelmiştir (Jahn 2004: 251; Hildermeier 2011: 16-22; Erol 2012: 1-20).

Rusya, devlet otoritesini yeniden tesis edip güç boşluğunu doldurmak için, Şubat 1993'te "*yakın çevre*" (*bliznee zarubejye, near abroad*) politikasını devreye sokmuştur. Böylece RF, Kafkaslar ve Orta Asya cumhuriyetlerinin içinde bulunduğu SSCB'nin eski topraklarını ekonomi ve güvenlik açısından "*yaşamsal çıkar alanı*" ilan etmiştir (Tellal 2002: 542).

Ancak Boris N. Yeltsin'in devlet başkanlığı döneminin (1990-1999) politikaları, ülkenin iç politikasındaki güç kaybını telafi edememiş, güvenliğine yönelik tehditleri ortadan kaldıramamış, *yaşamsal çıkar alanı* olarak gördüğü Kafkasya ve Orta Asya cumhuriyetlerindeki güç boşluğunu dolduramamıştır (Jahn 2004: 251).

Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetleri'nde İslamcı akımlar daha da güçlenmeye ve Afganistan bağlantılı uyuşturucu ticareti artarak, Rusya'nın güvenliği ve çıkarları açısından büyük bir tehdit olmaya başlamıştır. Rus dış politikasının diğer tehdit algısı ise NATO'nun, SSCB'nin dağılmasından hemen sonra, SSCB'den ayrılan devletlerin bir kısmını içine alarak doğuya genişlemesidir. Gürcistan'ın NATO'ya üye olmak istemesi (NATO 30.05.2013), ABD'nin, enerji kaynaklarının geçiş yollarının bulunduğu bu bölgede siyasi ve askerî nüfuzunu artırarak bu güç boşluğunu doldurmak istemesi, Rusya'nın tehdit algısını güçlendirirken, ABD'nin Füze Savunma Sistemi de (FSS, Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence, ALTBMD) Rusya'nın çıkarları açısından ciddi bir tehdit teşkil etmektedir (Shiryayev 2008: 12-16; Cihatade 2009: 123-124; NATO 20.11.2010; Spiegel 07.12.2011, 2012; Hartmann 2009: 105; Erol 2012: 1-20).

Vladimir Putin, 2000 yılında devlet başkanı olduktan sonra, Kafkasya'da, Orta Asya'da ve küresel alanda izlediği dış politikayla ilgili farklı görüşler ortaya atılmaktadır; Rusya'nın siyasal sistemini demokratikleştiremediği, neoliberal değerlere (laiklik, demokrasi, serbest piyasa ekonomisi) entegre olmak gibi bir amacının olmadığı, statükoyu korumayı amaçladığı ileri sürülmekle birlikte (Torbakov 16.06.2011; Suslov'a 17.11.2011), Kafkasya'da, Orta Asya'da ve uluslararası politikada etkisini artırdığı görüşü ağırlık kazanmaktadır (Egbert 2004; Sultanov 2005; Trenin 2005; Kazantsev 2008; Tatalovic 2008; Hartmann, 2009).

Aynı zamanda ABD'nin, bu iki bölgenin etkili gücü olduğu görüşü de savunulurken (Rumer 2003: 95; Usmanova 2008: 101-110) ABD ile Rusya arasında, bu bölgelerde enerji kaynaklarının, geçiş yollarının kontrolü ve etkili güç olma konusunda güç savaşı olduğu konusunda uzlaşılmaktadır (Torbakov 16.06.2011; Cihatade 2009; UPA 23.12.2012; Erol 2012: 1-20; Abdelal ve Mitrova 2013).

Rusya'nın, 2000-2013 yılları arası, tehdit algılamaları ekseninde Kafkaslar ve Orta Asya'da izlediği dış politikanın ele alındığı bu çalışmada, aşağıdaki tez ortaya atılmaktadır: 2000 yılından sonra, iç politikadaki ekonomik ve askerî gücünü artıran Rusya, dış politikada Kafkasya ve Orta Asya'da askerî, ekonomik ve siyasi nüfuzunu güçlendirerek, güvenliği açısından tehdit oluşturan uyuşturucu ticareti ve radikal İslam'a karşı daha etkili mücadele edebilmekte, NATO'nun doğuya doğru ilerlemesini engelleyerek, ABD'nin bu iki bölgedeki hareket kabiliyetini daraltabilmektedir. Böylece güvenliğini sağlayan ve bölgesel güç dengesini kendi lehine değiştiren Rusya, hegemonyal bir güç olmayı hedeflemektedir.

Bu güç politikasının üç temel amacı/ayağı olduğu söylenebilir:

- İç politikada ekonomik, askerî güç kapasitesini niteliksel ve niceliksel olarak artırmak,

• dış politikada, bir taraftan jeo-stratejik açıdan büyük öneme sahip Asya ve Kafkasya ülkelerindeki askerî, ekonomik ve siyasi nüfuzunu güçlendirmek,

• diğer taraftan ise, enerji rezervlerini çok yönlü stratejik bir güç enstrümanı olarak kullanarak iç politikada ekonomik güç kapasitesini artırmayı, dış politikada bölgesel ve küresel anlamda varlığını güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmada, Rusya'nın, Kafkaslar ve Orta Asya'da izlediği dış politika, yukarıdaki noktalar çerçevesinde iç politikasında güç kapasitesini artırarak, dış politikada tehditleri zayıflatıp, bu iki bölgenin etkili bir gücü konumuna gelebilmiş midir ve ABD'nin hareket kabiliyetini daraltabilmekte midir sorularına cevap aranacaktır. Konu, uluslararası ilişkilerde güç kavramı ile spesifik olarak ilgilenen ve 1970'li yıllarda klasik realizm üzerine inşa edilen neorealist teori perspektifinden (Dougherty vd. 1990: 90-91; Waltz 1993: 44-79) ele alınacaktır.

Kafkasya ve Orta Asya, ABD, Çin ve Rusya gibi küresel güçlerin çıkarlarının kesiştiği ve küresel oyuncuların güç savaşına sahne olan bir bölgedir. Bu yüzden küresel politikanın önemli bir aktörü olan Rusya'nın, bu iki bölgede izlediği politika, bölgesel ve uluslararası politikayı doğrudan etkilemektedir. Bölgeyle tarihsel ve kültürel bağı olan ve küresel sistemin bir aktörü olan Türkiye'yi de etkilemektedir. Uluslararası ilişkiler açısından önem arz eden, aktörünün Rusya olduğu, ABD'ye ise Rusya'nın rakibi olarak yer verildiği bu çalışma konusunun, uluslararası ilişkilere katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

Makalede ilk olarak teorik çerçeveye yer verilecektir. Rus dış politikasının oluşma sürecinde etkili olan Kafkasya ve Orta Asya'nın küresel ve bölgesel politika açısından jeopolitik önemi ortaya konduktan sonra, bölge kaynaklı tehditler ve Rus dış politikası üzerindeki etkilerine yer verilecektir.

Bir diğer bölümde, Rus dış politikasının hareket kabiliyeti hakkında fikir verebilmek için, güç potansiyeli mercek altına alınacaktır. Daha sonra Rusya'nın bu tehditleri bertaraf edip bölgesel küresel alanda etkisini artırmak için Kafkasya ve Orta Asya cumhuriyetlerinde askerî, ekonomik, siyasi varlığını ABD'ye karşı artırma çabaları, enerji politikası incelenecektir.

Sonuç bölümünde, yukarıdaki sorular çerçevesinde varılan netice ortaya konarak, Rusya'nın neorealist teoriyi dış politikasında uygulayıp uygulamadığı sorusu cevaplandırılacaktır. Aynı zamanda, Rusya'nın gelecekteki dış politikası ve bölge politikaları ile ilgili görüşlere bu genel çerçeve içerisinde yer verilecektir.

1. Teorik Çerçeve

Neorealizm:

Klasik realizmin kökleri, Hobbes, Machiavelli, Thukydides, onların ön plana çıkardıkları, karakteristik bir motifi olan güç (power) kavramına ve ona sahip olma çabasına dayanmaktadır (Carr 1962: Morgenthau 1963). Klasik realistlere göre devletlerin asıl amacı uluslararası sistemde güce sahip olmaktır (Morgenthau 1978: 5). Güç ile ilişkilerinde devletlerin iç ve dış politikalarında üç durum söz konusudur: devletler, ilk olarak *statükoyu* koruyarak uluslararası sistemde güç dengesinin bozulmasına engel olmaya çalışırlar. İkinci durumda ise emperyalist/hegemonyal bir politika izleyerek uluslararası sistemdeki güç dengesini kendi lehlerine bozup güçlerini artırmak isterler. Üçüncü durumda ise var olan güçlerini göstererek ilk iki durumu gerçekleştirmeye çalışırlar (Morgenthau 1978: 36,43). İkinci durumu, güç kapasitelerini diğer devletlere göre artıran devletler gerçekleştirmeye çalışırlar.

1970'li yılların sonlarında, klasik realizmi geliştirerek üzerine neorealizmi inşa eden Kenneth N. Waltz'a (1979: 81) göre, uluslararası sistemde adaleti ve devletlerin güvenliğini sağlayabilecek hiçbir üstün güç olmadığından uluslararası sistemin yapısı anarşiktir. Bu sistemin aktörleri, hukuk ve egemenlik bakımından eşit olan, güç kapasitelerine göre ayrışan devletler, bu anarşik yapıda kendi güvenliklerini kendileri sağlamak zorundadırlar. Aktörlerin en öncelikli minimal amaçları, güvenlik ve devamlılıklarını sağlamak için güçlerini artırmaktır. Bu bağlamda neoralistler, realistlerden farklı olarak güç ve güç artırımının bir amaç değil, araç olduğu görüşündedirler (Waltz 1990: 30; 1979: 81).

Saldırgan neorealistler, aktörlerin güvenliğini sağlamak için en iyi yolun iç politikada askerî, ekonomik vb. güç kapasitelerini artırmak olduğunu savunurken, maksimal hedeflerinin ise hegemonyal bir güç olmak olduğunu iddia ederler (Mearsheimer 2001; Dougherty ve Platzgraff 1990: 120-121). Savunmacı neorealistler ise, devletlerin güvenliklerini sadece güç artırımı ile değil, uluslararası sistemde güç dengesi (balance of power) oluşturarak da sağlayabileceklerini ileri sürmüşlerdir. Bunun için, iç politikada güç artırırken, dış politikada güç artırımı ve güvenlik söz konusu ise, başka bir devletle işbirliğine gidebilirler. Bir devlet, işbirliği yaptığı diğer devlette bağımlık yaratabilir ve bu devleti kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeye zorlayabilir (Schöring 2006: 74; Dougherty ve Platzgraff 1990: 120-121). Bu durumlar haricinde, neoralist teoride işbirliği söz konusu olmadığından ve bir devletin güç artırımı diğer devletin güç kaybı olarak algılandığından, işbirliğinde olan diğer devlet daha fazla çıkar sağlıyorsa işbirliği bozulur (Grieco 1990). Çıkar görecelidir ve degecek miktarda çıkar ya da güvenlik söz konusuysa savaş göze alınabilir. Güvenliği sağlamaya ya da hegemonyal bir güç olmaya yarayacak her türlü faktör güç

unsuru olarak görülebilir. Ancak neorealist teoride en önemli güç unsuru askerî güç kapasitesidir (Waltz 1990: 37).

Tüm bu noktalar ışığında, Rusya'nın Kafkasya ve Orta Asya politikası neorealist teori açısından şu şekilde ortaya konacaktır:

İslamcı akımlar, uyuşturucu ticareti, NATO'nun doğuya doğru genişlemesi ve ABD'nin yaşamsal çıkar alanları içindeki askerî yapısı ve hedeflerinin, Rusya'nın güvenliğini ve güç politikasını tehdit etmesi ortaya konacaktır. Neorealist teoriye uygun olarak, tehditleri bertaraf edip güvenliği sağlayabilen etkin bir dış politika, büyük oranda bir ülkenin iç politikada sahip olduğu güç kapasitesine bağlı olduğundan, Rusya'nın 2000 yılında Vladimir Putin'in iktidara geçmesinden sonraki askerî, ekonomik, demografik ve coğrafi güç kapasitesi incelenerek bu alanlardaki güç kapasitesini artırdığı tespit edilecektir.

Dış politikada; RF bir yandan, güvenliğini sağlamak için uyuşturucu ticareti ve radikal İslam'a karşı ABD ile işbirliğine giderken, diğer yandan Kafkasya ve Orta Asya cumhuriyetlerinde ekonomik ve askerî varlığını artırarak buradaki ülkelerin kendi çıkarlarını destekleyecek politikaları izlemeye yönlendirmek istediği ve ABD'nin bölgedeki etkisini zayıflatmayı amaçladığı ortaya konacaktır.

Rusya enerji kaynaklarını ve geçiş yollarını çok yönlü bir güç unsuru olarak kullanarak enerji üreten Kafkasya, Orta Asya Cumhuriyetlerini ve tüketen ülkeleri kendisine bağımlı yaparak, bölgesel ve küresel alanda kendi güvenlik ve güç politikaları alanındaki çıkarlarını desteklemelerini sağlamaktadır.

Moskova, bu politikaların sonucunda, Orta Asya ve Kafkasya'da, ABD'ye göre askerî, ekonomik ve siyasi etkisini artırabiliyorsa, NATO'nun doğuya doğru genişlemesine engel olabiliyorsa, neorealist teori açısından bölgenin etkili bir gücü konumuna geldiğini ve ABD'nin hareket kabiliyetini daraltabildiğini ortaya koyacaktır. Bu durum sadece, Rusya'nın bölgede güç dengesini kendi lehine bozarak güç kazandığını, ABD'nin ise güç kaybettiği anlamına gelmeyecek, aynı zamanda süper güçle girdiği bu güç yarışı Rusya'nın küresel anlamda bir hegemonyal güç iddiasının da ortaya koyacaktır. Bütün bu faktörler ortaya atılan tezin doğru olduğunu ve Rusya'nın dış politikasında neorealist teoriyi uyguladığını ispatlayacaktır.

2. Kafkaslar ve Orta Asya'nın Rusya ve Küresel Politika Açısından Stratejik Önemi

Kafkasya ve Orta Asya cumhuriyetleri, sınırdaş oldukları bölgeler/ülkelerin jeoekonomik ve jeopolitik olarak Rusya ve küresel politika açısından büyük bir önem arz etmektedir.

Jeoekonomik olarak Rusya'nın bulunduğu bölge, Hazar Denizi/Çevresi ve Orta Asya 250 milyar varillik (bir varil 159 lt) petrol rezervleriyle önemli bir enerji merkezidir (Czempiel 2003: 147, 148, 149). ABD Enerji Bilgi İdaresi'nin (eia, U.S. Energy Information Administration) 4 Aralık 2013 tarihinde yayınlanan raporuna göre, yalnızca Rusya ve Türkmenistan'ın 2013 yılında sahip olduğu kanıtlanmış gaz rezervi ise 71 trilyon m³ civarındadır (eia 2013: 10). Alman Yerbilimleri ve Doğal Kaynaklar Federal Enstitüsü'nün (Bundesanstalt für Geowissenschaften und Rohstoffe-BGR) 2012'de yayınladığı rapora göre, dünya uranyum rezervlerinin yaklaşık % 13,3'üne sahip olan Kazakistan (BGR 2012: 74), Dünya Nükleer Birliği'nin (World Nuclear Association-WNA) Mayıs 2013 raporuna göre ise 21.317 tonluk üretimle 2012 yılında dünyada ilk sırada yer almaktadır (WNA 23.11.2013).

Kendi ekonomilerinin hammadde ve enerji ihtiyacını güvence altına almak isteyen küresel güçler bu bölgelere yönelmektedirler. Gürcistan ve Azerbaycan'ın bölgedeki enerji kaynaklarının Batıya (ABD ve AB) aktarılmasında geçiş güzergâhında bulunmaları ve bu ülkelerin dış politikasında batıya entegrasyonunu ön planda tutmaları, buralarda Batı ve Rusya arasında güç çatışmasına neden olmaktadır.

Bu bölge pazar ve üretim olarak da küresel ekonomide büyük bir öneme sahiptir. Dünya nüfusunun yarısına yakın bir bölümü bu bölgeye ve bu bölgeyi çevreleyen Çin, Hindistan, Japonya ve Rusya gibi devletlere aittir. Avrupa ve Kuzey Amerika'nın yanı sıra dünyada en fazla mal ve hizmet üretimi yine burada yapılmaktadır (IMF 2013; Clinton 2012: 62-69).

Jeopolitik açıdan ise, Çin, Rusya, Hindistan ve Pakistan gibi nükleer güçlerin çevrelediği bu bölgedeki radikal İslam'ı Rusya, İsrail ve Batı kendi güvenlikleri açısından tehdit olarak görmektedirler. Dünyanın sayılı enerji rezervlerine sahip, radikal İslam'ın hüküm sürdüğü İran'ın ve dünya eroin üretiminin önemli bir kısmının yapıldığı Afganistan'ın, bu bölgelere komşu olması, bu bölgelerin önemini artırmaktadır. Bütün bu unsurlar, ABD ve Çin gibi küresel güçlerin çıkarlarının buralarda kesişmesine ve bu bölgelerin bu güçlerin oyun alanı olmasına neden olmaktadır. Stratejik önemi, tehdit algılamalarının buradan ya da buranın sınırdaş olduğu ülkelerden kaynaklı olması ve ABD'nin mevcut ilgisi Rusya'nın bu iki bölgeyi güvenlik ve hegemonyal güç politikasının merkezine koymasına neden olmaktadır.

3. Rusya'nın Kafkasya ve Orta Asya'daki Tehdit Algılamaları

3.1. Uyuşturucu Ticareti Sorunu

Rusya'nın, SSCB'nin dağılmasından sonra yüzleşmekte olduğu tehditlerden bir tanesi Afganistan merkezli uyuşturucu ticaretidir. Bu sorun, aynı zamanda, Afganistan sınırındaki eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin de ortak bir sorunudur. Dönemin Özbekistan'ın Moskova büyükelçisi Ilchomschon

Nematow'a göre, Afganistan'da yapılan uyuşturucu üretimi/ticareti bölgenin en önemli güvenlik sorunudur. Dünya eroin üretiminin yaklaşık yüzde 90'ını Afganistan'da gerçekleştirilmektedir (Kossyrew 15.12.2009).

2003 yılında 3600 ton afyon Afganistan'da üretilmiştir. Bu oran 2002 yılına göre yüzde 8'lik bir artış göstermiştir (Taz 27.01.2004). Birleşmiş Milletlerin (BM) açıklamalarına göre ise 2001 yılında Hindukuş'da 300 ton eroin üretilirken 2008 yılına gelindiğinde üretim 8300 tona çıkmıştır (Kossyrew 15.12.2009). Bu durum, ABD'nin Afganistan müdahalesinden sonra uyuşturucu üretiminin ciddi oranda arttığını ortaya koymaktadır.

Artan uyuşturucu kullanımı/ticareti Rusya'nın güvenlik ve güç politikası üzerinde çok yönlü negatif etkisi söz konusudur. Rusya ve bölge ülkelerinin Afganistan'a yakın olmaları dolayısı ile büyük miktarda uyuşturucunun ucuz olarak sınırlardan sokulabilmesi ve uyuşturucu tüketimine bağlı AIDS (HIV virüsü) ve Tüberküloz gibi hastalıkların hızla yayılması sonucu doğmaktadır. Birleşmiş Milletler AIDS-Programının (UN-Aidsprogram, UNAIDS) 2011 verilerine göre Rusya'da HIV Virüsü taşıyan kişi sayısı 1,2 Milyonun üzerinde ve nüfusun (2013: 143 Milyon) % 0,84'üne tekabül etmektedir. Rus Sağlık Bakanlığı'ndan Gennadi Onişenko'nun (2013: 20) 18 Temmuz 2013 tarihli açıklamalarına göre ise HIV Virüsü'nün bu kadar hızlı yayılmasının altında ülkedeki uyuşturucu tüketimine bağlı nedenler yatmaktadır.

Rusya'nın yıllık yaklaşık olarak % 0,2 oranında azalan nüfusu dikkate alındığında, uyuşturucu tüketiminin ve buna bağlı hastalıkların, Rusya'nın demografik güç kapasitesini zayıflatmaktadır. Bu durum ise, insan faktörünün önemli rol oynadığı ekonomik ve askeri güç kapasitesi üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmakla kalmamakta, aynı zamanda güvenlik ve güç politikası açısından da tehdit oluşturmaktadır. Bu uyuşturucu ticareti aynı zamanda Rusya'dan ciddi bir ekonomik kaynağın çıkmasına neden olmaktadır.

Uyuşturucu üretiminin büyük bir bölümü El Kaide, Taliban gibi radikal örgütlerin etkin olduğu bölgelerde gerçekleştirilmektedir. RF, bu örgütlerin uyuşturucu ticaretinden kendilerini finanse ettiklerini düşünmektedir. Bundan dolayı bir yandan, Afganistan'da üslenen militanlara karşı önleyici füze saldırılarında bulunabileceği konusunda Taliban'ı tehdit ederken, diğer yandan ABD'nin Afganistan'daki operasyonlarını desteklemektedir. Ancak ABD'nin müdahalesinden sonra Afganistan'da uyuşturucu üretiminin arttığı düşünülürse, ABD'nin uyuşturucuyla mücadelesi tartışmalı hale gelmektedir.

3.2. İslamcı Akımların Güçlenmesi

Rusya'nın Soğuk Savaş sonrası yüzleşmek zorunda kaldığı diğer bir tehdit ise Kafkaslar ve Orta Asya cumhuriyetlerinde güçlenen siyasi

İslam'dır (Erol 2012: 4-5). 1990'lı yıllardan başlayarak komünist ideoloji, SSCB'den ayrılan devletler arasında zayıflamaya başlamıştır. Daha çok etnik yapıya dayalı milliyetçilik ön plana çıkarılmış olsa da, milliyetçilik kendisini bu ülkelerde kabul ettirememiştir. Suudi Arabistan, Pakistan ve Türkiye'deki dinci misyonerler Sovyet sonrası bölgede özellikle de Türk Cumhuriyetlerde ve Çeçenistan'da etkili olmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda ise, Çeçenistan'da RF, Aralık 1994-Ağustos 1996 ve Eylül 1999 Çeçen savaşlarını gerçekleştirerek ayrılıkçı İslamcılara ciddi bir darbe vurmuştur (Central Asia 2004: 1).

Özbekistan'da IMU (Islamic Movement of Uzbekistan), Kazakistan'da Hizbut-Tahrir etkili olmuşlardır (Sultanov 2005: 263). Yoksulluk, hızlı nüfus artışı, işsizlik, sosyal adaletsizlik, demokratik kültürün yerleşmemesi, bölgede radikal İslamcı örgütlerin güçlenmesinde etkili olmuştur. Orta Asya cumhuriyetlerinde Müslümanlık daha çok milliyetçiliğin bir parçası olarak kendini göstermiştir (Etno-İslam). Afganistan'ın Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'la kesiştiği Fergana Vadisi ve çevresini içeren bölgede İslam'ın yayılmasında Taliban etkili olmaktadır (Shiryayev 2008: 45, 54).

Radikal İslam'ın Kafkasya ve Orta Asya'da güçlenmesi durumunda, sadece Rusya'nın bu bölgelerde etkinliği zayıflamayacaktır. Aynı zamanda, kendi sınırları içinde yaşayan yirmi milyonun üzerindeki Müslümanın, radikal İslam'dan etkilenmesi bu iç tehdidin büyümesine neden olacaktır. Moskova Patrikhanesi Dış Dairesi başkanı Hilarion Alfeyev'e (12.09.2013) göre, Rusya'da Rus nüfusu geri giderken Müslümanların sayısı hızlı bir şekilde artmaktadır (Çeçenler %50, Lesgiler %60, İnguşlar'ın %90) ve bu durum Hristiyanları kaygılandırmaktadır. Rusya'da radikal örgütlerin, Rusya sınırları içinde gerçekleştirdikleri terör eylemlerini güvenlik açısından tehdit olarak değerlendirmektedir. Rus haber ajansı Ria Novosti'ye (15.02.2013) göre, 2012 yılında sadece Dağıstan'da 295 terör saldırısı meydana gelmiş ve 115 güvenlik görevlisi hayatını kaybetmiştir.

Bu nedenlerden dolayı RF, ABD'yi El Kaide ve Taliban'a karşı olan mücadelesinde Çin'le birlikte lojistik olarak desteklemektedir. 2011 yılına kadar NATO ve ABD, Afganistan'daki askerî ihtiyaçlarının önemli bir bölümünü Rusya üzerinden karşılamaktaydı. 1 Ağustos 2012'de RF, Ulyanovsk'taki hava üssünü Afganistan merkezli yasadışı uyuşturucu trafiği ve terör sorununun karşı askerî kargo ve asker transferi noktası olarak kullanması için ABD ve diğer NATO üyesi ülkelere açmasıyla (Dubnow 03.08.2012) ABD'nin Afganistan'daki savaşında Rusya'ya bağımlılığı artmıştır.

RF, Türkiye'nin El Kaide ve Taliban'a karşı ABD'ye verdiği desteğe rağmen, Türkiye'nin *yaşamsal alanındaki* faaliyetlerine sıcak bakmamaktadır (Erol 2012: 5). Türkiye'den girişimciler SSCB'nin dağılmasından sonra

Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan gibi etnik, kültürel ve dini açıdan ortak değerlere sahip olduğu ülkelerin yanı sıra, Gürcistan ve Rusya'da çok sayıda okul, vakıf, şirket kurmuşlardır. Bu okul ve şirketler Türkiye'nin bu bölgelere kültürel ve ekonomik giriş yapmasını sağlarken, siyasi etkisini artırmasında yardımcı olmaktadır. Moskova, bu okul, vakıf ve şirketlerin "CIA'nın kamuflaj örgütleri olduğunu, faaliyetleriyle, Pantürkizm'i ve radikal İslam'ı bölgede yaydıklarını" iddia etmektedir. Bu nedenle 11 Nisan 2008'de "aşırı dinci grubun" "dini bölücülüğü" cesaretlendirdiği suçlamalarıyla Rusya'daki bazı vakıf ve şirketlere ait okulları kapatarak, faaliyetlerini yasaklamıştır (Brauns 19.06.2009).

Özbekistan'da, devlet Başkanı İslam Kerimov'a suikast planlayan kişiler oldukları iddiasıyla Türklere ait bazı okullar 1999 ve 2000 yıllarında kapatılmıştır. Şubat 2009'da Buhara'da 11 vakıf üyesi "irticai ve dini propaganda" nedeniyle 8 yıla kadar hapse mahkûm edilmiştir (Brauns, 19.06.2009). Bu faaliyetler, Özbekistan yönetiminin Rusya ile ilişkilerini geliştirmesinde ve Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'ne (KGAÖ) dâhil olmasında büyük bir rol oynamıştır. İslamcı radikal örgütler ekonomik, demografik olarak Rusya'nın güç kapasitesini zayıflatmakta, güvenliğini tehdit etmekte ve bölgede daha etkin bir dış politika izlemesini engellemektedirler.

Güvenliğini sağlayıp daha etkin bir dış politika izlemek için Moskova, uyuşturucu ticareti ve radika İslam'a karşı neorealizme uygun olarak ABD'yle işbirliği yaparak bir yandan bu tehditleri zayıflatmayı hedeflerken, diğer yandan ise ABD'yi Taliban'la olan savaşında kendini bağımlı yapmaktadır.

3.3. ABD'nin Bölgede Etkisini Artırma Çabaları ve NATO'nun Füze Kalkanı Projesi

Rusya'nın bölgedeki diğer bir tehdit algısı ise kendi *yaşamsal çıkar alanı* olarak gördüğü Kafkaslar ve Asya'daki bölge ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından ABD'nin bu ülkelere askerî, siyasi ve ekonomik ilgisidir. ABD'nin bu iki bölgedeki hedefleri kısaca şöyle özetlenebilir:

- enerji kaynaklarını ve geçiş yollarını kontrol ederek Türkiye üzerinden batıya aktarmak, Çin, Rusya gibi iki gücün bu bölge kaynaklarını kullanarak bir süper güç olup kendisine rakip olmasını engellemek,
- Bölge ülkelerindeki askerî yapısını güçlendirerek bölgede Afganistan gibi herhangi bir ülkeye müdahale edebilmek,
- Çin, Rusya, İran gibi rakiplerini siyasi ve askerî olarak çevrelemek ve
- radikal 'siyasal İslam'ı bir tehlike olarak algılayan ABD, bunun neden olduğu terörizmin engellenmesi, neoliberal değerlerin Amerika

karşıtlığına karşı bu bölgelerde yayılmasını istemektedir (Czempiel 2003: 134-143; Güneş 2011: 352-353).

NATO'nun doğuya doğru genişlemesi ABD'nin bu bölgelerde etkisini artırarak hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı olmaktadır. SSCB'nin dağılmasından sonra birçok Rus politikacı NATO'nun da dağılacağı beklentisi içine girerken, NATO 1999 yılında Polonya'yı, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ı bünyesine dâhil etmiş ve aynı yıl Kosova Savaşı ile Rusya'nın müttefiki olan Yugoslavya'yı parçalayarak sınırlarını Doğu Avrupa'ya kadar genişletmiştir. 29 Mart 2004 yılına gelindiğinde ise NATO Estonya, Letonya, Litvanya, Slovakya, Slovenya, Bulgaristan ve Romanya'yı içine alarak sınırlarını Ukrayna'ya kadar genişletmiştir (NATO 27.11.2013). Ukrayna'nın yanı sıra Gürcistan da 2003 yılından itibaren NATO'ya üye olmak istemektedir (NATO 30.05.2013). 1990'lı yıllarda ekonomik ve iç politikadaki sorunlar nedeniyle, NATO'nun bu ilerleyişine ve ABD'nin bölgedeki etkisini artırmasına ciddi bir tepki gösteremeyen Rusya, ABD'nin, 2001'de vazgeçtiği ve Polonya, Türkiye, Romanya, İspanya'nın da dâhil olduğu Füze Savunma Sistemini hayata geçirmek istemesini kendi güvenliği açısından tehdit olarak algılamaktadır.

Rusya, 2020 yılına kadar 20 milyar \$'a mal olması beklenen ABD'nin bu projesini İran ve Kuzey Kore gibi tehlike arz eden ülkelerin 3000 km kadar menzilli, orta ve kısa menzilli füzelerin imhası için hayata geçirdiğini iddia etmektedir (NATO 20.11.2010; Spiegel 07.12.2011). FSS'nin başarılı olması durumunda Rusya'nın, neorealist teori açısından en önemli güç unsuru olan, askerî güç kapasitesi zayıflayacak ve nükleer caydırıcılığını sona erebilir. Bu durumda Çin, Rusya ve ABD arasındaki mevcut güç dengesini ABD lehine bozmuş olmakla kalmayacak, güç savaşında Rusya'nın hegemonyal güç olma iddiasına son verebilir.

NATO'nun doğuya doğru ilerlemesi, ABD'nin bu politikaları, Rusya'nın etki alanını sınırlandırmak, askerî olarak çevrelemek ve dünya enerji sistemini, boru hatları ve ticaret güzergâhlarını denetime almaya yönelik çabalarının bir parçası olarak değerlendirilebilir. Bütün bunların ışığında uyuşturucu ticareti ve radikal İslam alanlarındaki işbirliğine rağmen ABD ve NATO'nun Rusya'nın stratejik bir rakip olduğu tartışma götürmezdir. Moskova'nın ABD ve NATO'yla bu alanlardaki iş birliği güvenliğini sağlamaya yönelik pragmatik bir eşgüdüm olarak ortaya çıkmakta ve neorealist bir karakter ihtiva etmektedir. Rus dış politikası açısından bu ABD'yi bölgeden uzaklaştırmak için Kafkasya ve Orta Asya cumhuriyetlerinde askerî, ekonomik ve siyasi etkisinin tesis edilmesi büyük bir öncelik arz etmesi kaçınılmazdır.

4. Rusya'nın Tehditleri Bertaraf Etme ve Etkisini Orta Asya ve Kafkasya'da Artırma Çabaları

4.1. Rusya'nın Fiziksel Güç Potansiyeli ve Yeni Güvenlik Stratejisi

Bir ülkenin karşılaştığı tehditleri bertaraf edip, çıkarlarını gerçekleştirebilecek etkin bir dış politika izleyebilmesi, büyük oranda iç politikada sahip oldukları güç kaynakları ile doğru orantılıdır. Neorealistlere göre en önemli güç unsuru askerî güç kapasitesi olmakla beraber güvenliğin sağlanmasına yardımcı olacak her türlü faktör güç unsuru (coğrafik, demografik, ekonomik vb.) olarak görülmektedir (Rittberger vd. 2010: 52; Rüländ 1994: 267-276; Nolte 2012: 18-45).

Demografik olarak, 2013 yılında 142,8 milyonluk nüfusa sahip olan Rusya'nın % 17'si diğer etnik gruplardan oluşmaktadır. Nüfusu % 0,2 oranında gerileyen Rusya, işgücünün zayıflaması tehlikesiyle karşı karşıyadır (UN 2013:49; Jahn 2004: 252). Nüfusun azalması, ekonomik ve asker güç kapasitesi açısından olumsuzluk teşkil etse de, 4 Mart 2012 yılında yeniden iktidara gelen Vladimir Putin (14.02.2012) nüfusun artırılması amacıyla, üç çocuk yapılması için teşvik politikalarını hızlandırmıştır.

Coğrafik açıdan ise Rusya Federasyonu 17 milyon km²'lik coğrafi büyüklüğü (Länder-Lexikon 23.11.2013) ile dünyanın en geniş topraklarına sahip ülkesidir. Bu coğrafya zengin enerji kaynaklarına sahiptir. Dünya gaz rezervlerinin % 26,3'üne (2013'de 44 -47,7 trilyon m³ sahip olan Rusya (Gazprom 23.11.2013; eia 2013: 10), % 6,6'lık petrol kaynaklarıyla da (2013'de 74,2 -80 milyar varil) dünyanın 8. büyük petrol rezervlerine sahiptir (BRG 2012: 40; eia 2013: 5). Zengin enerji kaynakları Rus dış politikasına çok yönlü, stratejik bir hareket kabiliyeti kazandırırken, ulusal güvenlik ve ekonomik kalkınma açısından büyük bir öneme sahiptir.

2000 yılında 259,7 milyar \$ olan gayri Safı Yurt İçi Hâsılarıyla (GSYİH) dünyanın 14. büyük ekonomisi olan Rusya, GSYİH'yi yedi kat artırarak 2013 yılında 2,55 trilyon \$'la dünyanın 6. büyük ekonomisi olmuştur. Rusya'nın dış borcunun GSYİH'ye oranı ise % 10'dur (IMF 2014). 2000 yılından itibaren hızlı bir toparlanma sürecine giren Rusya'nın ekonomisi, dünyanın sayılı büyük ekonomisi konumuna yükselmiş ve dış borcunun azlığı nedeniyle de istikrarlı bir görünüm sergilemektedir. Gelişmiş bir ekonomi, gelişmiş askerî güç kapasitesinin de ön koşulu olduğundan Rusya'nın askerî güç kapasitesinde paralel bir artış gözlenmektedir.

İsveç Araştırma Enstitüsü SPIRI 2013 raporuna göre 2012 yılında dünya çapında silahlanmaya 1,75 trilyon \$ ayrılmıştır. 682 milyar \$ ile ABD silahlanmaya en fazla para ayıran ülke olarak ilk sırada yer alırken, bölgenin önemli bir aktörü olan Çin, 166 milyar \$ harcamıştır. Buna karşın savunmaya 2001 yılında 5,4 milyar \$ ayırabilen Rusya, 2012 yılında tüm dünyada silahlanmaya ayrılan kaynak %7,4 azalırken, 2012 yılında 90,7 milyar \$'a

yükselterek (SIPRI 2013: 6-7) ABD ve Çin'den sonra silahlanmaya en fazla kaynak ayıran üçüncü ülke olmuştur. Silahlı kuvvetlerini modernize etmek isteyen Rusya, Şubat 2011 itibarıyla, 10 yıl içerisinde savunmaya bir trilyon \$ ayırmayı ön görmektedir. 2013 yılından itibaren ise, 600 uçak, 1000 helikopter 100 modern teknoloji ile donatılmış gemi satın alma projesini hayata geçirerek (Kötter 15.07.2011) konvansiyonel gücünü niteliksel ve niceliksel olarak artırmaktadır.

Nükleer kapasite açısından ise, 2013 yılında Rusya, ABD, İngiltere, Fransa, Çin, Hindistan, Kuzey Kore ve İsrail'in sahip olduğu nükleer başlıklı silah sayısı 17.270 iken, bunların 8.500'ü Rusya'ya, 7700'ü ise ABD'ye aittir (SIPRI 2013: 12). İletişim ve istihbarat açısından büyük bir avantaj sağlayan uydu sistemine sahip olan Rusya, uyduları vurabilecek kapasiteye sahip nadir ülkelerden biridir. RF, ABD ve Çin'le beraber dünyada en fazla silahlanmaya kaynak ayıran ve en fazla nükleer silaha sahip ülkesidir. Neorealist teori açısından en önemli ve belirleyici gücün, askeri güç kapasitesi olduğu düşünüldüğünde, Rusya Federasyonu, ABD ve Çin'le beraber küresel sistemin en fazla güç kapasitesine sahip aktörü konumundadır.

Rusya, gelişen güç kapasitesine paralel olarak daha aktif/ofansif bir dış politika izlemektedir ve bu çerçevede, 7 Şubat 2010'da, 2020 yılına kadar geçerli olacak yeni askeri doktrin hayata geçirmiştir. Bu doktrine göre RF; şimdiye kadar “dışarıdan gelecek tehditlere karşı savunma pozisyonuna” ağırlık verirken, “önleyici nükleer saldırı anlayışını” öne çıkarmaktadır. KGAÖ'nün herhangi bir üyesine yönelik bir tehdidin, tüm üye ülkelere yönelik olarak algılanacağına da altı çizilmektedir (Kremlin 05.02.2010).

Yeni güvenlik stratejisi çerçevesinde, dönemin devlet başkanı Dimitriy Medvedev (23.11.2013), 23 Kasım 2011'de Moskova'da yaptığı açıklamada, ABD'nin FSS konusunda Rusya'nın endişelerini dikkate almaması durumunda, füze sisteminin bulunduğu ülkeleri hedef almakla tehdit etmektedir. NATO'nun FSS'nin bir bölümüne ev sahipliği yapan Türkiye de, Rusya ve İran gibi ülkelerin hedefi olabilir.

Rus milli savunma bakanlığından General Igor Konaşenko'na (16.12.2013) göre, NATO'nun FSS'ni etkisiz hale getirmek için Rusya Krasnodar'a ve ülkenin batısına (Letonya, Litvanya, Estonya sınırına) "İskender-M" füzeleri yerleştirmiştir. Radarlar tarafından tespiti oldukça zor olan bu füzeler Türkiye sınırına 4 dakikada ulaşabilmektedir. Yerleştirdiği bu füzelerle, NATO ve Avrupa Birliği'ne karşı güç gösterisi yapan Moskova'nın, ABD'nin FSS'ine karşı 1990'lı yıllara göre bu kadar cesurca yaklaşmasının arkasında hızlı bir şekilde gelişen ekonomik ve askeri güç kapasitesi yatmaktadır. Rusya'nın izlediği bu politika uluslararası sistemde bir silahlanma yarışı ve kutuplaşmaya zemin hazırlayabilir.

ABD'nin Rusya'yı Türkiye, Avrupa ve Güneydoğu Asya'daki askerî varlığıyla çevrelediği düşünülürse, Rusya'nın yerleştirdiği füzelerin küresel güç dengesi açısından çok fazla ağırlığı olmamaktadır. Bu füzelerle Rusya daha çok askerî güç kapasitesini artırarak ABD'ye karşı mevcut askerî güç dengesini korumayı amaçlamaktadır. FSS'nin başarılı olması durumunda ise, Rusya'nın yerleştirdiği füzelerin caydırıcılık özellikleri azalabilir, güç dengesi ABD lehine değişebilir. Ancak Rusya'nın füzelerin sayıları ve teknik gelişmişlik düzeyleri FSS'nin başarı oranını da zayıflatmakta rol oynayabilir ve ABD ve Rusya arasındaki mevcut askerî güç dengesi devam edebilir.

Güç kapasitesi sayesinde daha etkin bir dış politika izleyen RF, askerî ekonomik siyasi yapısını Kafkasya ve Orta Asya ülkelerinde artırmayı hedeflemektedir.

4.2. Rusya'nın Orta Asya ve Kafkasya'da ABD'ye Karşı Etkisini Artırma Çabaları

4.2.1. Rusya'nın Kafkasya Ülkelerinde Artan Askerî Varlığı

2000'li yıllardan itibaren, bir yandan Kafkas ülkelerinde yeni askerî üsler edinerek, nüfuzunu güçlendirmek diğer yandan bu ülkeleri teşvik ederek, ABD'yi bölgeden uzaklaştırmak isteyen Rusya, 23 Kasım 2003 yılında Eduard Şevardnadze hükümetinin düşmesiyle Mikheil Saakaşvili Gürcistan'ın NATO'ya üye olma isteğini anlayışla karşılamamıştır. Osetya ve diğer bir azınlık olan Abhazyalardan Gürcü birlikler tarafından saldırıya uğramalarını ve haklarını Gürcü merkezi hükümete karşı korumayı neden gösteren Rus birlikleri, 14 Ağustos 2008 yılında Gürcistan'ın içlerine kadar ilerlemişlerdir. AB ve ABD'nin arabuluculuğu ile Gürcistan'dan çekilen Rusya, iki bölgede askerî üsler kurarak 25 Ağustos 2008'de iki bölgenin bağımsızlığını tanımıştır (Cihatade 2009: 122, 124). Bu harekâtle Rusya, NATO'ya dâhil olmayı hedefleyen Ukrayna ve Gürcistan'ın üyeliğini engelleyerek, bölgedeki etkisini artırmıştır. Gürcistan'ın engellemelerine karşın 1993 yılından beri üye olmak istediği Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üyeliğini 23 Ağustos 2012'de gerçekleştirmiştir (Zeitonline 23.08.2012). Rusya'nın müdahalesi ve sonuçları, Ekim 2012 parlamento seçimlerinde Saakashvili'nin Moskova'ya daha yakın bir politika izleyen, rakibi Bidsina Iwanischvili'ye karşı seçimi kaybetmesinde büyük bir rol oynamıştır.

Rusya'nın Azerbaycan'da Gabala yakınlarında yıllık 7 milyon \$ ödediği, stratejik açıdan büyük öneme sahip askerî üssün sözleşmesini uzatmak için Azerbaycan yıllık 100 Milyon \$ talep ettiğinden, Rusya Aralık 2012'de üssü terk etmiştir. ABD'nin de ilgi duyduğu bu üsse alternatiflerini arayan Rusya, Güney Rusya yakınlarındaki Armawir'de yeni bir üs kurmuş ve Ermenistan'da Gümrü yakınlarındaki askerî üssünü de modernize etmiş, Erivan'daki üssün kullanım hakkını ise 2045 yılına kadar uzatmıştır (RİA

27.07.2013). RF, Azerbaycan'da azalan askerî varlığını Ermenistan'daki askerî varlığını artırarak telafi etmektedir.

Rusya'nın Ermenistan'daki varlığı konusunda Karabağ sorunu önemli bir rol oynamaktadır. Ermenistan işgal ettiği Karabağ'dan dolayı Türkiye ve Azerbaycan ile sorun yaşamakta, Türkiye ve Azerbaycan'ı kendi güvenliği açısından bir tehdit olarak algılamaktadır. Bu üsler karşılığında Rusya Ermenistan'a sınırlarını koruma garantisi vererek bölgedeki varlığını korumaktadır. Bundan dolayı, Karabağ sorunu çözülmek istemeyen Rusya (Meister 2013: 12; Taştekin 29.12.2011), askerî eşgüdüm çerçevesinde Ermenistan'la ortak askerî tatbikatlar düzenlemektedir.

Rusya, 2008 harekâtla Kafkasya'daki etkinliğini artırarak Gürcistan'ın NATO'ya üyeliğini engellerken, ABD, Rusya'nın Gürcistan'a yaptığı askerî harekâtı engelleyememiş ve hareket kabiliyetini daraltamamıştır.

4.2.2. Rusya'nın Orta Asya Ülkelerinde Artan Askerî Varlığı

Batı dünyasının rejimine olan eleştirileri, etkin dış politikası sonucu Rusya, SSCB'den ayrılan ülkeler arasında Orta Asya'da Rusya'ya en mesafeli duran, ABD'nin Orta Asya'daki en önemli dayanağı, Rusya karşıtı bir örgüt olarak nitelendirilen GUAM'ı (Gürcistan-Ukrayna-Azerbaycan-Moldova) destekleyen Özbekistan'la ilişkilerini geliştirmeyi bilmiştir.

Özbekistan'a yaptığı baskı sonucu ABD, stratejik olarak bölgede büyük bir öneme sahip olan Hanabad üssünü 2005 yılında terk etmek zorunda kalmıştır ve sadece Navoi'deki üssü sivil amaçlar için kullanabilmektedir (Knjasev 04.07.2012). Ancak 2012 yılında KGAÖ'den ayrılan Özbekistan, tekrar ABD'ye yaklaşmıştır. Özbekistan Dışişleri Bakanı Abdülaziz Kamilov 30.08.2012'de yaptığı konuşmada kendi topraklarında hiçbir askerî üsse izin vermeyeceklerini ve hiçbir askerî örgüte üye olmayacaklarını söylemektedir (Kamilov 31.08.2012).

Rusya, Özbekistan Devlet Başkanı İslam Kerimov'un 15 Nisan 2013 Moskova ziyaretinde, 2013-2017 yıllarını kapsayan kültürel sosyal, ekonomik ve teknolojik alandaki yatırımların karşılıklı korunmasını amaçlayan 4 ayrı protokolle ikili ilişkilerini geliştirilmeyi hedeflerken, Özbekistan'ın topraklarını ABD üslerine açmasına engel olmuş, bölgedeki askerî varlığını ise Kırgızistan'daki üslerle güçlendirmiştir.

ABD'nin Afganistan'daki birliklerinin askerî ve teknik ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir rol oynayan Manas havaalanı kullanım hakkının 2009 yılının başında Kırgız parlamentosu tarafından iptal edilmiştir ve ABD buradaki tüm askerî varlığını Ekim 2013'ten sonra boşaltmıştır. Kırgızistan kirayı yükseltmesi karşılığında bu havaalanını ABD'nin sivil amaçlar için transit olarak kullanmasına izin vermiştir (RIA 19.10.2013; Kazakistan Today 02.12.2013). Bu durum, ABD'nin bölgedeki pozisyonunu ve

terörizme karşı olan mücadelesini ciddi anlamda sekteye uğratmıştır. Kullanım hakkının iptal edilmesinde Rusya'nın ekonomik sorunlarla boğuşan Kırgızistan'a baraj inşaatı için sağladığı 1,7 milyar dolarlık kredi önemli rol oynamıştır. Buna karşın, Kırgızistan, sözleşmeleri 2014 yılının Temmuz'unda sona erecek olan askerî ve sivil üslerin kullanım sürelerini Rusya'nın ödediği yıllık 4,5 milyon \$'lık kirayı artırması sonucu (UPA 23.12.2012; 27.07.2012), 2032 yılına kadar uzatmıştır. Kırgızistan bu kararı vermesinde, batının içişlerine müdahalesi, Rusya'ya olan ekonomik bağımlılığı ve Moskova'nın sağladığı askerî destek programı etkili olmuştur.

Afganistan'ın işgalinden sonra kısa süreliğine ABD uçaklarına hava sahasını açan ve uçakların topraklarında yakıt ikmali yapmasına izin veren Türkmenistan 2001 yılının sonunda Rusya'nın baskıları sonucu, ABD'ye sağladığı bu olanağı sonlandırmıştır. Temmuz 2009'da Aşkabat havaalanı terörizmle mücadelede Afganistan'ın batısında uçakların yakıt ikmalinin sağlanması için Amerikan birliklerin kullanımına sunulmuştur. Kara ve demir yollarını Afganistan'daki operasyonlar için ABD'nin hizmetine sunan Türkmenistan bölgenin en büyük hava üssü olan Mary'deki hava üssünü sadece sivil ve lojistik amaçlar için ABD'ye açmıştır (Wolkowa 13.07.2009). Türkmenistan'ın Azerbaycan ile Hazar Denizi'nde olan kıta sahanlığı sorunu Rusya'ya yaklaşmasında etkili olmaktadır.

Rusya, 7000 askerinin bulunduğu ve kullanım süreleri 2014 yılında sona eren Tacikistan'daki askerî üslerin kullanım haklarını 49 yılına uzatmak isterken, Tacikistan sürenin 10 yıla sınırlandırılmasını, yıllık 250 Milyon \$'a yükseltmesini ve ücretsiz silah talep etmektedir. Moskova, Washington ve Pekin'in de ilgi gösterdiği bu üslerin (Wolkowa 16.07.2012; RIA 27.07.2012) kullanım sürelerini 5 Ekim 2012 yılında yapılan anlaşmayla 2042 yılına kadar uzatmıştır (Kazakhstan Today 02.12.2013). Ekonomik sorunlar yaşayan Tacikistan'ın tercihini Moskova'dan yana kullanmasında Rusya'nın sunduğu ekonomik, askerî ve teknik yardım etkili olmuştur.

Rusya SSCB'den kalma dünyanın en büyük, en gelişmiş ve en fazla uzay aracının fırlatıldığı üslerinden biri olan Kazakistan'daki Baykonur uzay üssünde, askerî ve uzay alanında araştırma ve geliştirme faaliyetleri yürütülmektedir. Ayrıca Kazakistan'da Nakliye Uçağı Alayı, Sarı-Şagan deneme poligonu, uzay birliklerine bağlı radyo-teknolojik merkez gibi askerî mahiyette birimler bulunmaktadır. Bu üsleri Rusya, Ocak 2004 tarihinde 50 yıllığına kiralamıştır (Erol 2012 4-5; Kamalov 2011: 38).

Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetleri ABD ve RF arasında askerî etkisini artırma konusunda ciddi bir güç savaşına sahne olmaktadır. Rusya mevcut güç dengesini bozarak kendi lehine değiştirmeyi hedeflemektedir. Batının buradaki rejimlere müdahalesi, Rusya'nın bu devletlere olan coğrafi ve tarihi yakınlığı, ekonomik yardımları ve Rusya'nın bu devletler arasındaki çelişkileri kullanması bu ülkelerin Rusya'ya bağımlı olmalarına neden

olmaktadır. Bu bağımlılığı kullanan Rusya, neorealist teoriye uygun olarak bu ülkeleri ABD'yle olan işbirliklerini sonlandırmaya zorlamaktadır. NATO'nun askerlerini 2014 yılından itibaren Afganistan'dan çekmesinin beklentisi Moskova'nın elini güçlendirmektedir. Bölge ülkeleri ise, ABD ve Rusya arasındaki rekabeti kullanarak kendi ekonomik ve güvenlik alınındaki çıkarlarını gerçekleştirmek istemektedirler.

Bu iki bölgede de 2000 yılından sonra, RF'nin askerî varlığı artarken ABD'nin askerî varlığı azalmıştır. RF, edindiği askerî üslerle ABD'nin bölgedeki etkisini zayıflatmakla kalmıyor aynı zamanda uyuşturucu ticareti ve kendisi açısından tehdit olarak değerlendirdiği "terörist örgütlerle" etkili mücadele edebilme gücüne de sahip olmaktadır.

4.2.3. Rusya'nın Kafkasya ve Orta Asya Ülkeleriyle Artan Siyasi ve Ekonomik İlişkileri

Bölgede askerî yapısının yanı sıra RF, bölge devletleriyle siyasi, ekonomik ve güvenlik alanında işbirliği örgütleri kurmaktadır. Eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin güvenlik, egemenlik ve coğrafi entegrasyonun sağlanmasını öngören KGAÖ 15 Mayıs 1992 yılında Taşkent'te kurulmuştur. Üyeleri Ermenistan, Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'dır. 1993 yılında ise Gürcistan ve Azerbaycan bu örgüte dâhil olmuşlardır. Üye ülkeler bölgede çıkabilecek bir krizi çözebilecek, terörizm ve uyuşturucu gibi tehditlere karşı mücadele edebilecektir. Üye ülkeler KGAÖ çerçevesinde askerî birlik kurmak konusunda 4 Ekim 2009'da anlaşmaya varmışlardır (KGAÖ 01.04.2014). Ancak Özbekistan'ın 2012 yılında KGAÖ'den ayrılması (KGAÖ 02.04.2014), Rusya'nın 2002 yılından sonra NATO'nun doğuya doğru ilerleyişini durdurabilecek ve Asya'da askerî ve siyasi caydırıcı gücünü artıracak bir örgüte evirmek istediği KGAÖ'yü zayıflatmıştır. Moskova Askerî Bilimler Akademisi'nden Wadim Kosjulın, Özbekistan'ın KGAÖ'den ayrılmasında ABD'nin, 2014 yılında Afganistan'dan çekildikten sonra, elindeki askerî malzemeyi Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan'a bırakma isteğinin etkili olduğunu söylemektedir (Kosjulın 29.06.2012).

RF ve SSCB'den oluşan devletler tarafından Aralık 1991'de, ekonomi ve güvenlik alanında işbirliğini ön gören Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) kurulmuştur. Ukrayna 14 Ağustos 2008 yılındaki Rus-Gürcü Savaşı'ndan sonra BDT'den ayrılmıştır. Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Ukrayna, Beyaz Rusya, AB ile Rusya'nın protestosuna rağmen 7 Mayıs 2009 yılında Prag'da dostluk anlaşması imzalamasıyla BDT'nin de bölgedeki etkisi zayıflamıştır.

Bölgedeki etkisini artırmak isteyen Rusya, Beyaz Rusya, Kazakistan beraber 17 Aralık 2011 tarafından Moskova'da imzalanan anlaşmaya kişi, mal ve hizmetlerin dolaşabildiği, ortak bir gümrük birliğinin olduğu AB

örneğinde ekonomik Avrasya birliği kurmuşlardır. (Inosemzew vd. 2012: 80-81). 1 Ocak 2012'de resmen hayata geçen Avrasya Birliği'ne Vladimir Putin, Asya-pasifik bölgesiyle Avrupa arasında bir arabulucu, bir bağlantı rolü biçmektedir (Strokan 25.04.2012; Valovaya 3011.2012).

Bölgedeki nüfuzunu ekonomik politikalarla güçlendirme fikri Rusya'nın 2000 yılından itibaren Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetlerine karşı hayata geçirdiği karşılıklı ekonomik çıkarlara odaklı pragmatik dış politikada gizlidir (Trenin 2005:128-135). Vladimir Putin, 23 Mayıs 2005'de yaptığı ve Kremlin'in resmi sitesinde yer alan söyleşide, (23.05.2005). "...bizim enerji şirketlerimiz, bizimle olan siyasi ilişkilerinin boyutuna ve nerede olduklarına bakılmaksızın işbirliklerini tüm ortaklarımızla geliştireceklerdir..." diye ifade etmiştir. Bu yaklaşım Rus dış politikasında ekonomi faktörünü ön plana çıkarmakla kalmamış, bu ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini geliştirerek, ticari ilişkilerini kısa sürede arttırmıştır:

RF'nin Tacikistan ile olan ticari hacmi 2006 yılında 502 milyon \$'ken, 2010 yılında bu rakam 3,8 milyar \$'a çıkmıştır. 2006 yılında 754 milyon \$'olan Rus-Kırgız ticaret hacmi, 2010 yılında 1,4 milyar \$'a çıkmıştır. Türkmenistan'la olan ticaret hacmi 2006 yılında 7,3 milyar \$, 2010 yılında 8 milyar \$ civarında seyir etmiştir. Özbekistan'la olan ticaretini ise, 2006 yılında 2,375 milyar \$'dan 2010 yılında 5 milyar \$'a çıkarmıştır. Rusya'nın Azerbaycan'la olan ticaret hacmi 2006 1,525 milyar \$, 2010 yılına geldiğinde 1,91 milyar \$'a ulaşmıştır. Rusya'nın 2006 yılında en fazla ticaret hacminin olduğu ülke 13 Milyar \$'la Kazakistan'dır. İki ülke bu ticaret hacmini 2010 yılında 15 Milyar \$'a çıkarmıştır (Kamalov 2011: 51; AÜR 2011: 4-5).

Rusya'nın bölge ülkeleriyle olan ticari ilişkilerini hızlı bir şekilde artırdığı görülmektedir. Bu artan ticari ilişkiler ekonomik getirilerin yanı sıra Moskova'nın bu ülkeler üzerindeki siyasi nüfuzunu da güçlendirmesine yardımcı olmaktadır. Tacikistan'ın her altı çalışanından bir tanesinin Rusya'da çalışıyor olması ve Kırgızistan'ın ekonomik sorunları bu iki ülkeyi, ekonomik ve güvenlik alanında Rusya'ya bağımlı yapmaktadır. Kazakistan'ın nüfusunun yarısına yakın bir bölümü etnik olarak Rus asıllı olduğundan Rusya'nın buradaki nüfuzu daha güçlüdür.

Bölge ülkelerinde ekonomik ve siyasi alanda artan nüfuzu sayesinde Rusya, ekonomik çıkarlarını gerçekleştirmenin yanı sıra, bu ülkeleri kendisine bağımlı yapmakta ve neorealist teoriye uygun olarak sınır güvenliği, uyuşturucu ve terörizme karşı mücadelesinde, bu ülkelerin KGAÖ'nün NATO karşıtı bir örgüte evrilmesi ve enerji alanında kendisiyle eşgüdümlü hareket etmeleri konusunda adım atmaya teşvik etmektedir.

5. Rusya'nın Bölgedeki Enerji Politikası ve Güç Politikasındaki Çok Yönlü Rolü

Gaz, petrol ve hammadde satışının, ihracatındaki payı %72'yi (Inosemzew vd. 2012: 80-81) bulan Rusya'nın, ekonomik odaklı dış politikasının merkezinde sahip olduğu enerji kaynakları ve hatları yer almaktadır. Rus Enerji Bakanlığı'na göre, Rusya, en fazla petrol üreten ülke rekorunu 2009 yılında itibaren Suudi Arabistan'ın elinden alarak 2013 yılında günde ortalama 9,47 milyon varil (1 varil=159 Litre) petrol üretmiştir (RIA 07.09.2013). Doğalgaz üretimi ise, 2012 yılında 655 milyar m³e civarında olmuştur (Gazprom 12.12.2013).

Alman Dışişleri Bakanlığı'nın verilerine göre (Deutsche Auswertiges Amt-DAA) 2011-2012, Petrolünün % 80'nini, doğalgazının yaklaşık % 55'ini ithal eden AB'nin doğal gaz ihtiyacının% 45'ni ve petrol ihtiyacının ise yaklaşık olarak %20'sini Rusya karşılamaktadır (DAA 28.11.2013; Rosner 2009: 165). Bu durum AB'nin enerji güvenliği bakımından Rusya'ya büyük oranda bağımlı olduğunu göstermektedir.

ABD ve AB, Rusya'nın enerji tekeline son verebilmek için Orta Asya ve Kafkaslar'daki enerji kaynaklarını Rusya ve Çin'e karşı güvenlik altına alıp Türkiye üzerinden Batı'ya taşımak istemektedirler ve Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı (BTC) buna örnek verilebilir (Abdelal ve Mitrova 2013: 6-7). Bu durum Rusya ve Batı arasında enerji kaynaklarının ve geçiş hatlarının kontrolü konusunda bir rekabete neden olmaktadır. ABD ve AB tarafından planlanan, 2017 yılından itibaren Azerbaycan, Türkmenistan ve Irak'taki yıllık 20 milyar m³ gazın Türkiye, üzerinden batıya aktarılmasını öngören Nabucco boru hattı projesi (Abdelal ve Mitrova 2013: 6-7) yeterli gaz ve finansör bulunmadığından Haziran 2013'de askıya alınmak zorunda kalmıştır (Die Welt 26.06.2013).

Nabucco projesinin başarısız olmasında Rusya'nın ABD ve AB'ye karşı izlediği çok yönlü enerji politikası etkili olmuştur. Rusya enerji politikasının önemli bir ayağı, Kafkasya ve Orta Asya ülkeleriyle enerji alanındaki işbirliğini artırmaktır: Kazakistan ve Türkmenistan gibi ülkelerin sahip olduğu enerji kaynaklarını kendi hatları üzerinden ya da kendi enerji kaynaklarını onların boru hatları üzerinden transit ücreti karşılığında Avrupa pazarına ulaştırmaktadır. Örneğin Rus enerji devi Gazprom, Türkmen ve Özbek gazını da Kazakistan üzerinden satın almakta ve Kazakistan'a transit ücreti ödemektedir (Gazprom 13.12.2013).

RF aynı zamanda bu ülkelerdeki enerji kaynaklarını satın alarak ihraç etmektedir. Örneğin 2002 yılında Rus enerji şirketi Gazprom ile Kazakistan'ın enerji şirketi KazMunayGaz, ortak enerji şirketini (KasRosGaz) kurarak Kazak gazını satın alıp (yılda 8 milyar m³) bir kısmını Avrupa'ya ihraç etmektedir. Rusya, 2012 yılında Türkmenistan'dan yaklaşık

olarak 10,9 milyar m³ Özbekistan'dan 8,7 milyar m³ ve Kazakistan'dan 11,6 milyar m³ gazı iç ve dış piyasaya sunmuştur. Enerji kaynaklarına sahip olmayan Kırgızistan ile Tacikistan'a ise, Rusya petrol, gaz ve elektriğini ihraç etmeye devam etmektedir (Gazprom 15.12.2013; Saygın 2011: 94-95). Ekonomik sorunları olan bölge ülkeleri, ellerindeki enerji kaynaklarının transferi ve pazarlaması konusunda büyük oranda Rusya'ya bağımlıdırlar.

Rusya'nın Azerbaycan'la enerji alanındaki iş birliği denemeleri başarısızlıkla sonuçlansa da, Türkiye'nin 2009 yılında Ermenistan'la ilişkilerini geliştirmek istemesi, Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi'ni (SOCAR) 14 Ekim 2009'da Rus gaz şirketi Gazprom'la yılda 500 milyon m³ gaz satışına öngören bir anlaşma imzalamasına neden olmuştur ve Gazprom 2012 yılında Azerbaycan'dan 1,6 milyar m³ gaz satın almıştır (Gazprom 15.12.2013; Rızayev 26.12.2010). Bu anlaşmayla Azerbaycan, Rusya'ya gaz satarak Nabucco doğal gaz boru hattının başarısız olmasında etkili olabileceğini göstermiştir. Rusya ile elektrik enerjisinin karşılıklı takası hakkında da anlaşmaya varmış olsa da, Rusya'nın enerji politikasına aykırı hareket etmektedir.

Sahip olduğu enerjisinin bir kısmını Gürcistan üzerinden Karadeniz'e, diğer kısmını ise BTC boru hattı ile Gürcistan, Türkiye ve Akdeniz üzerinden dünya pazarına sunmaktadır. Bu nedenle, Gürcistan ve Azerbaycan ABD'nin çıkarlarını temsil eden ülkeler olarak algılanmaktadır. Rusya'nın bölge ülkeleri ile olan bu işbirliği, bu ülkelerin Rusya'nın enerji hatları üzerinden enerjilerini nakil etmeleri ve bundan gelir sağlamaları Rusya'ya bağımlılıklarını artırmakta, bunun sonucunda ise tehdit algılamaları konusunda Moskova'nın çıkarlarına göre hareket etmelerine ve Rusya'nın enerji tekelinin daha da sağlamlaşmasına neden olmaktadır.

Rusya'nın enerji politikasının diğer bir ayağını ise yeni petrol ve doğal gaz boru hatları inşa ederek alternatif pazarları bulmak oluşturmaktadır: ABD'nin projelerine karşı Kasım 2011'de Baltık Denizi'nin altından geçen doğalgaz boru hatları ile Almanya'ya doğrudan enerji sevk eden Kuzey Akım doğalgaz boru hattını hayata geçirmiştir. Kuzey Akım'a paralel olarak Karadeniz'in altından 3200 km uzunluğunda ikinci boru hattı olan Güney Akım doğalgaz boru hattını hayata geçirmek istemektedir. 11 milyar \$'a mal olması beklenen bu boru hattıyla yıllık 63 milyar m³ doğalgaz, Karadeniz'in altından Ukrayna ve Beyaz Rusya'yı by-pass ederek Avrupa'ya başka yoldan ulaştıracaktır (Cohen 2009: 97; Gazprom 24.04.2014). Bu projeleriyle Rusya, ABD ve AB'nin yani enerji projelerini zora sokacaktır.

Rusya, Doğu Sibirya-Pasifik Okyanusu (ESPO) gibi projeleri hayata geçirerek Japonya, Çin, ABD, Güney Kore, Filipinler, Singapur, Tayvan gibi ülkelere petrol taşımayı hedeflemektedir. Hâlihazırda Rusya, Çin'e 2011 yılında 2694 kilometrelik bölümünü devreye soktuğu ESPO petrol boru hattından yıllık 15 milyon ton petrol sevkiyatı yapmaktadır.

Tamamlandığında ise yıllık 30 milyon ton petrol ihraç edebilecektir (Transneft 24.03.2014). Böylece Rusya, Çin ve diğer ülkelerle enerji alanındaki işbirliğini güçlendirerek AB ülkelerine alternatif pazarlar bulmakta ve Çin ekonomisini kendi enerjisine bağımlı yapmaktadır. Bu durum enerji alanındaki rekabeti kızıştırmakta ve Rusya'nın pozisyonunu bölgede ve küresel politikada daha da güçlendirmektedir. Moskova bölgedeki enerji kaynaklarını ve geçiş yollarını kontrol ederek, iç politikada ekonomik ve askeri güç kapasitesini artırmakta, dış politikada stratejik bir enstrüman kullanarak enerji üreten bölge ülkelerini ve tüketen ülkeleri kendi çıkarlarını desteklemeye zorlamaktadır. Böylece tehditleri daha etkili mücadele ederken *yaşamsal çıkar alanı* içerisinde ABD'ye karşı olan güç dengesini kendi lehine bozmayı amaçlamaktadır.

SONUÇ

2000 yılından sonra otoriteyi tesis eden Rusya, iç politikada askerî ve ekonomik güç kapasitesini gözle görülür bir şekilde artırmıştır/artırmaktadır. Bu artışa paralel olarak daha aktif bir dış politika izleyen RF, Kafkasya ve Orta Asya cumhuriyetlerinde askerî, ekonomik, siyasi varlığını gözle görülür bir şekilde artırmakla kalmamış, güvenliğine tehdit eden uyuşturucu ticareti ve radikal İslam'a karşı daha etkili mücadele edebilmektedir. Artan etkisi sayesinde RF, Gürcistan ve Azerbaycan dışındaki ülkeleri kendine bağımlı hale getirerek bu ülkelerin uyuşturucu ticareti ve radikal İslam tehditlerine karşı kendisiyle eşgüdümlü hareket etmelerini sağlamaktadır. Bu tehditlere karşı, aynı zamanda, ABD'yle işbirliği yapmaktadır.

Rusya, Kafkasya ve Orta Asya cumhuriyetlerinde kendisine olan bağımlılıklarını kullanarak, bu ülkelerin kendi enerji politikalarını desteklemeye, ABD ile olan askerî ve enerji alanındaki anlaşmaları sonlandırmaya zorlamaktadır. Böylece, ABD'yi bu bölgeden uzaklaştırmak istemektedir. Rusya'nın bölge ülkelerinde ekonomik, siyasi, askerî varlığını artırırken, ABD'nin buralarda varlığının azalması, ABD'nin güç kaybı olarak değerlendirilebilir. 2008 Gürcistan harekâtı sayesinde RF, NATO'nun buralardaki genişlemesini durdurarak ABD'nin hareket kabiliyetini daraltabilmektedir.

Bu iki bölgede artan nüfuzu, Gürcistan harekâtı ve ABD'yi bölgeden uzaklaştırma çabaları göz önünde bulundurulduğunda, güvenlik kaygılarının yanı sıra, Rusya'nın bölgedeki güç dengesini kendi lehine manipüle ederek, neorealist teoriye uygun olarak hegemonyal güç politikasının önünü açtığı söylenebilir.

RF, yeni güvenlik stratejisiyle yaşamsal çıkar alanında askerî güç kapasitesini artırarak güç dengesini kendi lehine değiştirirken, bunun dışındaki alanlarda ABD ile arasındaki askerî güç dengesini kendi lehine değiştirmekten ziyade, ABD'nin FSS ile artacak olan askerî güç kapasitesine

karşı, kendi güç kapasitesini artırarak mevcut askerî güç dengesini korumayı istemektedir. Rusya arasında eşit/yakın miktarda askerî güç kapasitesinin ya da mevcut güç dengesinin korunması durumunda enerji kozu ve ekonomik güç kapasitesi Rusya ve ABD arasındaki güç savaşında ön plana çıkmaktadır/çıkacaktır

İzlediği enerji politikası ile enerji sektöründe tekelleşerek enerji kartını stratejik bir koz olarak kullanıp enerji tüketen ve üreten ülkeleri kendi çıkarlarını korumaya teşvik etmektedir. Hızlı yükselen enerji fiyatları, tüketici ülkelerin çokluğu, Rusya'nın, ekonomik güç kapasitesini artırmakta, dış politikasına hareket kabiliyeti kazandırmakta ve hegemonyal güç politikasını desteklemektedir.

Bu güç oyununda, Gürcistan ve Azerbaycan ABD'ye yakın bir politika izlerken, diğer ülkeler Rusya ve ABD arasındaki rekabeti, iki aktörü de dışlamadan ve Rusya, Çin ve ABD gibi güçlerin etki alanına girmeden kendi çıkarları için kullanmak istemektedirler. Ekonomisinin büyük ölçüde enerji ticaretine bağımlı olması, nüfus artış hızının geri gitmesi, demokratikleşme ve bilimsel-teknolojik düzeyindeki az gelişmişlik yakın gelecekte bölgesel ve küresel anlamda Rusya'nın hareket kabiliyetini daraltabilir. Rusya'nın KGAÖ'nü NATO'ya rakip bir örgüte çevirme çabaları ise üye ülkelerle ilişkilerini tam olarak normalleştiremediğinden zor görünmektedir.

ABD, bu iki bölgede ve kısmi olarak küresel politikada nüfuz/güç kaybı yaşamasına rağmen ekonomik, askerî ve siyasi olarak müttefikleri (AB ve NATO ülkeleri) ile birlikte küresel anlamda hala en etkili güç konumundadır.

ABD'nin, Rusya ve Çin ile ilişkileri iyi olan Irak ve Libya'da yaptığı iktidar değişiklikleri, İran'a karşı uyguladığı yaptırımlar ve Suriye'deki Esat rejiminin zayıflaması, Rusya'yı ve Çin'i küresel anlamda yalnızlaştırarak Çin'in enerji güvenliğini tehlikeye sokabilir. ABD'nin İran ile gelişen diyaloguna rağmen ilişkilerinin normalleşmesi zor görünmektedir ve İran'da bir rejim değişikliği ABD açısından kaçınılmazdır. Bu durum Çin'in ve Rusya'nın ABD'ye karşı enerji ve güvenlik alanlarındaki işbirliklerini güçlendirmelerine, Suriye ve İran'a desteklerini daha da artırmalarına neden olabilir. Bu etkenler ise uluslararası sistemi silahlanma yarışına ve kutuplaşmaya götürebilir.

KAYNAKÇA

- AB, (2013) <http://www.energy.eu/stats/energy-natural-gas-reserves.html>, (23.11.2013).
- ABDELAL, R. ve MITROVA, T. (2013) *U.S.-Russia Relations and the Hydrocarbon Markets of Eurasia. Working Group on the Future of U.S.-Russia Relations*, Working Group Paper 2, January 2013, Cambridge.
- ATAMBAYEV, A. (2013: 19 Ekim) Pentagon verlässt Stützpunkt Manas in Kirgistan.
http://de.ria.ru/security_and_military/20131019/267110261.html (19.10.2013).
- AÜR, Azerbaycan Ülke Raporu. (2011)
<http://www.turkishfurniture.org/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EFA8C1ACAE68792171> (07.07.2011).
- BGR (2012) *Reserven, Ressourcen und Verfügbarkeit von Energierohstoffen*. Energiestudie 2012. Hanover: eigene
- BRAUNS, N. (2009, 19 Haziran) Dritte Kraft in der Türkei Hintergrund. Junge Welt, s.22.
- BREZEZINSKI, Z. (1994, 3 Mart) World Order of the Future, Down (Karachi).
- CARR E. H. (1962) *The Twenty Years' Crisis 1919-1939: An Introduction to the study of International Relations*, London: MacMillan (reprint of 2. edition, 1946).
- CENTRAL ASIA (2004) terrorism, religious extremism, and regional stability, Serial No. 108-71, Washington.
- CİHATZADE, N. (2009) *Gürcistan-Rusya Savaşı'nın ardından Güney Kafkasya'da güvenlik*, in: Laçiner, Sedat vd. (Ed.), *Türk dış Politikası: Uluslararası III. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri* içinde (s. 123-131). Ankara.
- CLINTON Hillary Rodham (2012) Amerikas pazifisches Jahrhundert. *Internationale Politik*, IP 1, Januar/ Februar 2012. Bonn, s. 62-69.
- COHEN, A. (2009) "Russia: The Flawed Energy Superpower", içinde Gal Luft and Anne Korin (eds.), *Energy Security Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook*. United States of America: Praeger Security International.
- CZEMPIEL, E.- O. (2003) *Weltpolitik im Umbruch: Die Pax Americana, der Terrorismus und die Zukunft der internationalen Beziehungen*. München: Verlag C. H. Beck BoHG, vierte Auflage.
- DAA Die Europäische Union und Russland., (2013)
http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/RegionaleSchwerpunkte/Russland/Russland-und-EU_node.html. (28.11.2013).

- DOUGHERTY, J. ve PLATZGRAFF, R. L., Jr. (1990) *Contending Theories, of International Relations. A Comprehensive Survey*. New York: Harper Collins Publisher.
- DUBNOW, A. <http://de.ria.ru/opinion/20120803/264120748.html> (03.08.2012).
- EROL, M. S. (2012) Türkiye'nin Orta Asya Politikasına Rusya Federasyonu ve bölge ülkelerinden genel bir bakış, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII/1 (Yaz 2012), s.1-20.
- EİA, US. Energy Information Administration, (2013) <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=TC>, (04.12.2013).
- GAZPROM, (2013). <http://www.gazprom.com/about/production/central-asia/> (15.12.2013).
- GAZPROM, (2013) <http://www.gazprom.com/about/production/projects/deposits/tajikistan/> (23.11.2013).
- GAZPROM, (2013) <http://www.gazprom.com/about/marketing/> (12.12.2013).
- GAZPROM (2014) <http://gazpromprojects.com/project/juzhnyi-potok/> (24.04.2014).
- GRİECO, J. M. (1990) *Cooperation Among Nations: Europe, America, and Non-Tariff Barriers to Trade* Ithaca. New York: Cornell University Press.
- GÜNEŞ, E. (2011, 13 Ağustos) Amerika Birleşik Devletleri'nin Çin, Rusya Örneğinde Asya Politikaları. *E-Journal of New World Sciences Academy (NWSA)*, http://www.newwsa.com/download/sayi_icerikleri/BW791JSM301HAY80LFL712R.pdf, s. 342-355.
- HARTMANN, J. (2009) *Internationale Beziehungen 2*,aktualisierte und überarbeitete Auflage. Wiesbaden.
- HILARION, A. (2013: 12 Eylül) Sanfter Mufti mit harter Hand. *Die Zeit*, s. 23-24.
- HILDERMEIER, M. (2011). *Von Gorbatschow zu Medvedev: Wiederkehr des starken Staates*, *Aus Politik und Zeitgeschichte* 49/50, 05.12.2011, Berlin, s. 16-22.
- IMF,(2013) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/index.aspx> (15.04.2013).
- INOZEMTSEW, W. (2011) Konflikt und Kooperation, Konferans Konferans: 17.11.2011, 09:30 - 16:30, DGAP, Berlin.
- INOSEMZEW, W. ve KUSNEZOVA, EK. (2012) Putins unnützes Spielzeug, *Internationale Politik*, IP 1, Januar/ Februar 2012. Bonn, s. 78-87.
- JAHN, E. (2004) *Die Außenpolitik Russlands*. Krell, Knapp (Ed), *Einführung in die internationale Politik*, içinde (s. 251-276).München.

- KAMALOV, İ. (2011) *Rusya'nın Orta Asya Politikaları*. Ankara.
- KAMILOV, A. (2012, 31 Ağustos) Узбекистан отказался от военных баз, <http://www.respublika-kz.info/news/politics/25014/> (11.12.2013).
- KAZANTSEV, S. V. (2008) *Transport ties: Russia - Northeast Asiaticountries, Institute of Economics and Industrial Engineering*. Novosibirsk.
- KAZAKHSTAN TODAY (2013: 2 Ekim) Россия поставит Кыргызстану и Таджикистану вооружения на \$1,3 млрд. http://www.kt.kz/rus/world_news/rossija_postavit_kirgizii_i_tadzhikistanu_vooruzhenija_na_1_3_mlrd_1153578501.html (02.10.2013).
- KGAÖ (2014) 15 мая с.г. в Москве состоялась внеочередная юбилейная сессия Совета коллективной безопасности ОДКБ http://www.odkb-csto.org/news/detail.php?ELEMENT_ID=358&SECTION_ID=91&sphrase_id=6124. (01.04.2014).
- KGAÖ (2014) ОБЗОР СМИ 17.12.2012: Дверь для Узбекистана в ОДКБ не закрывается навсегда, http://www.odkb-csto.org/news/detail.php?ELEMENT_ID=1541&SECTION_ID=92&sphrase_id=6124 (02.04.2014).
- KNJASEW, A. (2012,4 Haziran) Putins Roadmap für Usbekistan. <http://de.rian.ru/opinion/20120604/263719474.html>.
- KONAŞHENKO; İ. (2013) Минобороны РФ: дислокация дивизионов "Искандер" не противоречит международным соглашениям, <http://politikus.ru/v-rossii/9859-minoborony-rf-dislokaciya-divizionov-iskander-ne-protivorechit-mezhdunarodnym-soglasheniyam.html> (16.12.2013)
- KOSSYREW, D. (2009) Afghanistan: Armeen gehen, Nachbarn bleiben. http://de.rian.ru/comments_interviews/20091215/124378080.html (15.12.2009).
- KOSJULIN, W. (2012) GUS-Militärbündnis: Usbekistan kehrt OVKS den Rücken - „Kommersant“ http://de.ria.ru/post_soviet_space/20120629/263897813.html (29.06.2012).
- KÖTTER, W. (2013). Russland: „Der Rubelrollt, auch für Raketen, Internetausgabedes "Freitag", <http://www.ag-friedensforschung.de/themen/Raketen/russ3.html> (15.07.2011).
- KREMLIN (2010) Военная доктрина Российской Федерации, http://news.kremlin.ru/ref_notes/461 (05.02.2010).
- LÄNDER LEXIKON, (2013) [http://www.laenderlexikon.de/Russland_\(Bevölkerung\)](http://www.laenderlexikon.de/Russland_(Bevölkerung)) (23.11.2013).
- LE MIÈRE, C. (2012) Die Konkurrenz schläft nicht, *Internationale Politik*, IP 4, Juli/ August 2012. Bonn, s. 68-78.
- LİNKE, P. (2009) Keine NATO des Ostens: Die Schanghaier Organisation für Zusammenarbeit als eurasisches Großprojekt. *Wissenschaft & Frieden* 4/2009, Marburg. S. 15-18.

- MEARSHEIMER, J. J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*, W.W. Norton, New York.
- MEISTER, S. (2013, 8 Mart) Sicherheitspolitische Stagnation im Südkaukasus: Berg-Karabach im Spannungsfeld regionaler und internationaler Akteure. *Internationale Politik*, DGAP-analyse 2, 8. März 2013, s.12.
- MEDVEDEV, D. (2011, 3 Kasım) Medwedew droht USA mit Atomraketen. *Spiegel*, s. 42.
- MORGENTHAU H. J. (1963). *Macht und Frieden: Grundlegung einer Theorie der internationalen Politik*, Gütersloh: Bertelsmann.
- MORGENTHAU H. J. (1978) *Preolitics among Nations*, 5. ed., rev. New York.
- NATO, (2010) Alliedleadersagree on NATO Missile Defencesystem. http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_68439.htm?selectedLocale=en (20.11.2010).
- NATO, (2013) NATO's relations with Georgia. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_38988.htm?selectedLocale=en (30.05.2013).
- NATO, (2013) NATO MEMBERS. <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html>. (27.11.2013).
- NOGAYEVA, A. (2011) *Orta Asya'da ABD, Rusya ve Çin: Stratejik Denge Arayışları*, Ankara: USAK Yayınları.
- NOLTE, D. (2012) *Regionale Führungsmächte: Analysekonzepte und Forschungsfragen*, in: Macht Führung und Regionale Ordnung, Ffemes, D. Nabers, D. Nolte, (Hrg.), Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, s. 17-53.
- ONİSCHTSCHENKO, G. (2013, 18 Temmuz) "HIV-Infektionen in Russland haben sich verdoppelt", *Die Zeit*, s. 20.
- PUTİN, V. (2012, 14 Şubat) O da üç çocuk istiyor. *Milliyet*, s. 21.
- PUTİN, V. (2005) Встречи с представителями различных сообществ http://archive.kremlin.ru/appears/2005/05/23/2050_type63376type63381_88557.shtml (23.05.2005).
- RIZAYEV, A. (2010) http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=918:rusya-azerbaycan-likilerinin-ekonomi-politii&catid=86:analizler-kafkaslar&Itemid=148 (26.12.2010).
- RIA Novosti, (2013) Russland beendet Geheimnistuerei um Öl- und Gasreserven <http://de.ria.ru/zeitungen/20130715/266486043.html> (07.09.2013).
- RIA Novosti, (2013) Kaukasus: Extremismusrate in Dagestan verdreifacht <http://de.ria.ru/society/20130215/265535689.html> (15.02.2013).
- RIA Novosti, (2013) Raketenabwehr: Russland gibt Radaranlage in Aserbaidshan auf. http://de.rian.ru/security_and_military/20121210/265114226.html (27.07.2013).

- RIA Novosti, (2009) Russland-USA: Abrüstungsgespräche verkommen zu Debattierklub. <http://www.agfriedensforschung.de/regionen/Russland/abruesten2.html> (16.10.2009).
- RİTTBERGER, V. KRUCK, A. ve ROMUND, A. (2010) *Grundzüge der Weltpolitik: Theorie und Emperi des Weltregierens*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 1. Baskı.
- ROSNER, K. (2009) *The European Union: On Energy, Disunity*, in Luft, G. and Korin, A. (Ed.), *Energy Security Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook*, ABC Clio Praeger Security International, pp. (s.160-175).
- RUMER, B. TSENTRALNYA A. K. (2006) Nasuşniye Problemtı, Novoye İzdatelstvo Yayını, Moskova.
- RUMER, E. (2003) "SŞA i Tsentralnaya Aziya Posle 11 Sentyabrya", *Kosmopolis*, Sayı:3, Bahar 2003.
- RÜLAND, J. (1994) Regionalmacht Indien? Südasien und die neue Weltordnung, in: Die Friedrich-Ebert- Stiftung (Ed.), *Internationale Politik und Gesellschaft: International Politics and Society* içinde(s. 267-276), Bonn.
- SAAKASHVİLİ, M. (2010) http://www.firatnews.com/index.php?rupel=nuce&nuce_ID=20870 (29.01.2010).
- SAYGIN, H. ve ÇELİK, C. (2011) *Jeo-Enerjik Bakış AB Bağlamında Enerji Politikalarında Jeo-Enerji Alanları*, İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları.
- SCHÖRNİG, N. (2006) *Neorealismus*, in: *Schieder, Siegfried/ Spindler, Manuela (Hrg.): Theorien der internationalen Beziehungen*, Opladen.
- SIPRI, S. O. (2011, 8 Haziran) USA mit großem Abstand Rüstungsweltmeister. Neues Deutschland. s. 17.
- SIPRI (2013) SIPRI YEARBOOK 2013. Fredrich Ebert Stiftung
- SHİRYAYEV, B. (2008) *Grossmachteauf dem WegzurneuenKonfrantation*. Hamburg.
- SPIEGEL (2011, 7 Aralık) Russland stationiert Abwehrraketen an Nato-Grenze. Spiegel, s.48.
- STROKAN, S. (2012, 25 Eylül) Страна восходящего Востока <http://www.kommersant.ru/doc/2029657> (25.09.2012).
- SULTANOV, B. K. (2005) The Shanghai Organisation for Cooperation - The Tool Security in Central Asia?. A. H. Ebnöther u.a. (Ed), *Facing the Terroist Challenge - Central Asia's Role, Regional und International Co-operation* içinde (259-271). Wien und Genf.
- TAŞTEKİN, F. (2011, 29 Aralık) Radar bir savaşın habercisi. Radikal, s. 18.
- TATALOVIĆ, S. (2008) *Energy security and security policies: The Republic of Croatia in comperative perspective*. Politicka Misao, XLV(5), 115-134.
- TAZİ, (2004, 27 Ocak) Afghanistan vor Opium-Rekordernte. Taz, s. 13.

- TELLAL, E. (2002) Rusya'yla İlişkiler. Baskın, Oran (Ed.): *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* içinde (s. 540-550). Cilt II: 1980-2001, İstanbul: İ.Y
- TORBAKOV, I. (2011). Was will Russland?: Ziele und Grenzen russischer Außenpolitik, 15.06.2011 | 12:30 - 15:00 im Zentrum für Mittel- und Osteuropa der Robert Bosch Stiftung der DGAP, Berlin.
- TRANSNEFT (2014) <http://www.transneft-shipping.ru/projects.html>, (24.03.2014).
- TRENİN D. (2005) Russia's Foreign and Security Policy under Putin, in: Gerhard Mangott u.a., *Russlands Rückkehr. aussenpolitik unter Vladimir Putin*. Baden Baden: Nomos, S.123-152.
- UPA (Uluslararası Politika Akademisi, (2012, 23 Aralık) <http://politikaakademisi.org/rusyanin-enerji-politikalari-baglaminda-orta-asya-ulkeleriyle-iliskileri/> (23.12.2012).
- UN, (2013) http://www.weltbevoelkerung.de/fileadmin/user_upload/WBB_2013/WBB_2013_100_dpi.pdf (23.11.2013), s. 49.
- USMANOVA, J. (2008) *Rusya Federasyonu'nun Orta Asya Politikası (1991–2006)* yüksek lisans tezi, Ankara
- VALOVAYAI, T. (2012). Auf dem Weg zur Eurasischen Union. Konferans: 30.11.2012, 09:30 - 12:00, DGAP, Berlin.
- WALTZ, K. N. (1979) *Theory of International Politics*, New York: Random House.
- WALTZ, K. N. (1990) *Realist Thought and Neorealist Theory*, in: *Journal of International Affairs*, Vol. 44, No. 1., Spring.
- WNA (2013) <http://www.world-nuclear.org/info/Nuclear-Fuel-Cycle/Mining-of-Uranium/World-Uranium-Mining-Production/#.Ubl-Nvkz3cw> (23.11.2013)
- WOLKOWA, I. (2012, 16 Temmuz) Moskau im Streit mit Duschambe. *Neues Deutschland*, s.16.
- WOLKOWA, I. (2009, 130 Mart) Der Kampf um Zentralasien geht weiter. *Neues Deutschland*, s.20.
- WOLKOWA, I. (2009, 15 Kasım). Kalter Krieg zwischen Moskau und Duschambe. *Neues Deutschland*, s.18.
- ZEİTONLİNE, (2012) Russland wird Mitglied der Welthandelsorganisation. <http://www.zeit.de/politik/ausland/2012-08/russland-wto-mitglied> (23.08.2012).
- ZIMMERMANN, A. (2000) *Staatennachfolge in völkerrechtliche Verträge*. Heidelberg: Springer.